

W Warszawie biło wolne serce narodu

1.8.2026 - | Instytut Pamięci Narodowej

1 sierpnia 2026 r. przed Grobem Nieznanego Żołnierza na Placu Matejki w Krakowie odbyły się uroczystości w 82. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego. Instytut Pamięci Narodowej reprezentował zastępca prezesa dr hab. Karol Polejowski.

Powstanie Warszawskie było zbrojnym wystąpieniem Armii Krajowej przeciwko niemieckiemu okupantowi, które rozpoczęło się 1 sierpnia 1944 r. o godzinie 17.00 (określanej jako „Godzina W”). Stanowiło element realizacji planu „Burza”, zakładającego wyzwolenie terenów Rzeczypospolitej przez oddziały Polskiego Państwa Podziemnego przed wkroczeniem Armii Czerwonej. Celem Powstania było opanowanie stolicy, wystąpienie wobec nadchodzących wojsk sowieckich w roli prawowitych gospodarzy oraz podkreślenie ciągłości i suwerenności państwa polskiego reprezentowanego przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie.

Uroczystości rozpoczęła Msza święta w Bazylice Mariackiej, odprawiona w intencji ojczyzny i żołnierzy poległych za wolność. Następnie przed Grobem Nieznanego Żołnierza na Placu Matejki odczytany został Apel Pamięci.

- 82 lata temu Polska Armia Podziemna, działając na rozkaz swoich dowódców, stanęła do walki o wolną, niepodległą Polskę. Wypełniali w ten sposób przysięgę złożoną Bogu i Ojczyźnie. Podjęli walkę nierówną, ale przez dwa miesiące Warszawa była jedynym wolnym od obcej okupacji skrawkiem Państwa Polskiego. Przez 63 dni była tym miejscem na ziemiach polskich, gdzie biło wolne serce narodu

- podkreślił podczas przemówienia zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski.

W uroczystościach wzięli udział, m.in. dyrektor krakowskiego Oddziału IPN dr hab. Filip Musiał wraz z zastępcą Cecylią Radoń, a także przedstawiciele władz państwowych i samorządowych.

Obchody zostały zorganizowane przez Oddział IPN w Krakowie, Wojewodę Małopolskiego i Zarząd Okręgu Małopolska Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

* * *

Dominika Pasich, Rafał Dyrzcz: Wypędzeni z Warszawy do Krakowa

Po upadku powstania Niemcy zmusili mieszkańców Warszawy do opuszczenia miasta. Do dystryktu krakowskiego (*Distrikt Krakau*) przesiedlonych zostało ponad 100 tys. osób. Wiele z nich zmarło w Krakowie na skutek ran, wycieńczenia i traumatycznych przeżyć. Informacje o ich dramatycznych losach odnaleźć można w Archiwum Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

- tak z perspektywy Krakowa o upadku Powstania Warszawskiego pisał na początku października 1944 r. Edward Kubalski, autor dziennika, w którym opisał okres niemieckiej okupacji w stolicy Generalnego Gubernatorstwa. Jednak nie wszystkim wypędzonym warszawiakom udało się doczekać bezpiecznego schronienia u krakowian. Świadczą o tym m.in. spisy sekcji zwłok znajdujące się w dokumentacji archiwalnej Zakładu Medycyny Sądowej w Krakowie.

W cieniu represji

Początkowo mieszkańcy Krakowa z rezerwą przyjmowali wysiedlonych z Warszawy, do czego niewątpliwie przyczyniły się wydarzenia „czarnej niedzieli”. 6 sierpnia 1944 r., aby zastraszyć ludność i zapobiec ewentualnemu wybuchowi powstania także w stolicy Generalnego Gubernatorstwa, Niemcy aresztowali około 6 tysięcy mężczyzn, których osadzili w KL Płaszów. 7 sierpnia 1944 r. uwolniono pierwszych zatrzymanych. Byli to pracownicy redakcji „Krakauer Zeitung”. Pozostałe osoby zwolniono po kilku dniach.

W ramach działań, które miały sterroryzować mieszkańców Krakowa, 8 sierpnia 1944 r. na osiedlu robotniczym przy ul. Czarodziejskiej Niemcy dokonali następnej zbrodni. Z budynków przy plac przed Domem Społecznym wypędzeni zostali cywile, w większości mężczyźni, których zmuszono do leżenia twarzą do ziemi. Następnie kilka przypadkowych osób zostało rozstrzelanych na miejscu.

W Archiwum Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego zachowały się protokoły oględzin zwłok, w których odnotowano, że w wyniku ran postrzałowych głowy i klatki piersiowej zginęli: Helena Patynowa (lat 47), Władysław Kasprzykiewicz (lat 76), Teodor Ożóg (lat 22), Stanisław Polus (lat 61). Najmłodszą ofiarą był 16-letni Władysław Sobelga.

Pomoc dla 100 tysięcy warszawiaków

– pisał Kubalski.

Szacuje się, że w Powstaniu Warszawskim poległo od 16 do 18 tys. żołnierzy AK oraz od 150 do 180 tys. ludności cywilnej. Niemcy zmusili mieszkańców Warszawy do opuszczenia miasta. Większość skierowano do obozów przejściowych, głównie do obozu w Pruszkowie (*Dulag 121*), a następnie na roboty przymusowe do Niemiec oraz do różnych miejscowości na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Do dystryktu krakowskiego przesiedlonych zostało ponad 100 tys. mieszkańców stolicy Polski.

Opieką nad przesiedlonymi do Krakowa mieszkańcami Warszawy zajęła się Rada Główna Opiekuńcza, której działalność wspierał metropolita krakowski abp Adam Stefan Sapieha, natomiast pieczę nad przesiedlonymi rannymi i schorowanymi sprawował Polski Komitet Opiekuńczy Miasta Krakowa, w którym utworzono Dział Pracy – Opieka nad Chorymi w Szpitalach. Rannych i chorych rozlokowano w sześciu obiektach, m.in. w klasztorze jezuitów przy ul. Kopernika i szpitalu św. Łazarza, a także pięciu zakładach dla starców.

Czytaj artykuł Dominiki Pasich i Rafała Dyrca *Wypędzeni z Warszawy do Krakowa* na portalu przystanekhistoria.pl

Polecamy:

- Włodzimierz Suleja, *Godzina „W”*. Decyzja
- Ewa Wójcicka, Powstanie warszawskie zatrzymane w kadrze
- Artykuły o Powstaniu Warszawskim na portalu przystanekhistoria.pl
- Maria Zima-Marjańska, Ekspertyza w sprawie obozu przejściowego w Pruszkowie (Durchgangslager 121 Pruszków) i jego statusu
- Poezja pokolenia wojennego. Esej monograficzny. Seria: Literatura i Pamięć
- *Warszawa nie umiera nigdy* Henryk Śmigacz – *fotograf walczącej stolicy (1939, 1944)*
- Powstanie Warszawskie 1944 w dokumentach z archiwów służb specjalnych, Warszawa 2007
- Powstanie Warszawskie na portalu opowiedziane.ipn.gov.pl
- Wystawa: Powstanie Warszawskie 1944. Bitwa o Polskę

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/245782,W-Warszawie-bilo-wolne-serce-narodu.html>